

Academic Article:

Received: 2025-04-10;

Revised: 2025-04-23;

Accepted: 2025-04-28.

กฎต้องเป็นกฎ: พระพุทธเจ้าสอนภาวะผู้นำเชิงพุทธ พันท้ายนรสิงห์ปฏิบัติ

Rules are Rules: The Buddha Taught Buddhist Leadership,

Phanthai Norasingh Practiced

ดิเรก ด้วงลอย¹, พระปลัดระพิน พุทธิสารโร^{*2}, มัลลิกา ภูมะธน³

Direk Duangloy¹, Phrapalad Raphin Buddhisar², Mallika Phumathon³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์¹,

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย²,

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus¹,

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University²,

Faculty of Management Sciences, Nakhon Sawan Rajaphat University³

First/Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการสะท้อนถึงภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติที่เน้น “ความตรงไปตรงมา” ที่ภาษาบริหารใช้คำว่า “โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีธรรมาภิบาล” หรือในคติทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า “ตรงไปตรงมา-ยถา วาที ตถากาโร-พูดอย่างไรทำอย่างนั้น” ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย เขียนออกมาในรูปความเรียงแบบบทความวิชาการ การศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของผู้นำ และผู้นำที่มีภาวะผู้นำ ก็จะต้องเป็นผู้นำเชิงจริยธรรม หรือมีจริยธรรมของการนำด้วย ดังที่ปรากฏในครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสก่อนที่จะปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยจะเป็นศาสดาแทนพระองค์” ซึ่งหมายถึงหลักการต้องเป็นหลักที่สำคัญ และอีกนัยหนึ่งที่ว่า เมื่อมีหลักแล้วต้องปฏิบัติตามหลัก ดังพุทธพจน์ที่ว่า พูดคำไหนปฏิบัติตามคำนั้น เรียกว่า เป็นคุณสมบัติของผู้นำที่จะต้องมีความรู้แห่งการนำไปปฏิบัติได้ จากการบรรยายเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ที่วัดอินทารามได้ นำพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าผ่านภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธเจ้า ทั้งการโปรดคลุสุมิต การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในกรณีของนางจิณณมณวิกา การปราบพญามาร ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นภาวะผู้นำและสะท้อนออกมาเป็นพุทธประวัติผ่านจริยวัตรในพระพุทธรูปปางต่าง ๆ รวมไปถึงบุคคลที่เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่าง คือ พันท้ายนรสิงห์ ซึ่งแนวประวัติศาสตร์ตีความยังไม่ได้บทสรุปว่า มีอยู่จริงหรือไม่ แต่ได้สะท้อนเรื่องเชิงพฤติกรรมต่อความเชื่อตรงต่อหลักการ “กฎต้องเป็นกฎ” โดยใช้ความตายเป็นเครื่องมือ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “สละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิตและสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม” ซึ่งจัดเป็นภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสนา องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การพบประเด็น



เรื่องความสัตย์จริง ซึ่งมีพันท้ายนรสิงห์นำไปปฏิบัติจนเป็นแบบอย่างของความสัตย์ซื่อต่อหลักการที่ตรงไปตรงมา

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, กฎต้องเป็นกฎ, พระพุทธเจ้า, พันท้ายนรสิงห์

Abstract

This academic article aims to reflect practical leadership that emphasizes 'Straightness' in administrative language, uses the word 'transparent, verifiable, good governance' or in the Buddhist maxim, the word 'straightness' is used as 'Straightforward – Yathāvādī Tathākārī' means 'say what you do.' It is a documentary study from texts and research works, and then write down in the form of an academic article. The study found that leadership is one of the key points of a leader. The leaders who are the leaders have to be ethical or practice the ethics of leadership. As appeared in the Buddha's time when the Lord Buddha spoke before he passed away: 'Dhamma and discipline will be His Majesty's prophets,' which means principles have to be important principles. In addition, when you have principles, you have to follow them. As the Buddha said, whatever words you say, follow those words. It is a quality of leaders who have to put into practice. From a lecture on 21 October 2023 at Wat Intharam, it was applied the Buddha's conduct through leadership according to the Buddha's principles such as preaching the robber Angulimala, solving the immediate problem in the case of Mrs. Jinchamanawika, conquering the devil, which were all about leadership and reflected in the history of the Buddha through the conduct of Buddha statues in different poses. Furthermore, the person who was the subject of the proposal, namely Phanthai Norasingh. The historical interpretation has not yet concluded whether it existed or not. But it reflected on the behavioral issue of being faithful to the principle of 'rules are rules,' which used the death as a tool. It was consistent with the Buddhist guidelines that 'Sacrificing organs to save life, and sacrificing your life to preserve the Dhamma,' which was truly considered leadership according to Buddhist principles. The body of knowledge from this article found about truthfulness Pan Thaksin put into practice until he became an example of honesty and straightforward principles.

Keywords: Buddhist Leadership, Rules are Rules, Buddha, Phanthai Narasingh

บทนำ

เมื่อเช้าวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ผู้เขียนได้ไปบรรยายพิเศษปิดคอร์ส รายวิชาภาวะผู้นำเชิงพุทธของหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารท้องถิ่น (ป.บท.) ที่จัดการศึกษาที่วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

โดยออกเดินทางแต่เช้าตรู่เพื่อไปให้ทันบรรยายในเวลาประมาณ 09.00 น. แต่ด้วยฝนตกปรอย ตลอดทางตั้งเริ่มการเดินทางนับแต่อยุธยา ทางด่วนบางปะอิน ปลายทางพระราม 2 พอลงทางด่วนพระราม 2 และถึงวัดพันท้ายนรสิงห์ ฝนตกกรดดิ่ง จึงได้แวะไปยังวัดซึ่งอยู่ติดถนนเส้นหลัก เพื่อถ่ายรูปและหาข้อมูลไปบรรยายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ โดยต้องการยกกรณีศึกษาพันท้ายนรสิงห์ที่มีคุณลักษณะสอดคล้องความเป็นภาวะผู้นำ คือความมุ่งมั่นต่อสิ่งที่เป็นอุดมคติ ซึ่งน่าจะเป็นหัวใจสำคัญของคำว่า ผู้นำหรือภาวะผู้นำ เดินทางไปในขณะบรรยายอากาศฝนตกปรอย ๆ รถติด อยู่ตรงบริเวณหน้าวัดพันท้ายนรสิงห์ในเวลา 7.00 น. แต่พอลงจากทางด่วนน้ำขังถนน รถติด ระหว่างทางผ่านวัดพันท้ายนรสิงห์ เรียกว่า ดำนานของพันท้าย ทำให้มีภาพจำเกี่ยวกับตัวพันท้าย จนทำให้ภาพจำนั้นเป็นบุคคลในดวงใจ รวมทั้งพันท้ายมีบุคลิกลักษณะบางประการที่ประกอบสร้างรวมกันจนเป็นบุคคลต้นแบบได้ ส่วนการตีความถึงการมีอยู่จริงเป็นอีกประเด็นหนึ่งไม่เกี่ยวกับบทความนี้ แต่เบื้องต้นได้แวะไปถ่ายรูปเพื่อเอาไปใช้เป็นสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ ถ่ายรูปเสร็จไปต่อ แม้รถจะยังติดอยู่ก็ตาม กระทั่งถึงวัดในเวลาสายเกินกว่าเวลาที่กำหนดเล็กน้อย พระเมธีวัชรประชาทร, ผศ. ดร. (หลวงพ่อด่าง) ผู้บรรยายหลัก และเป็นผู้ก่อตั้งหลักสูตรได้บรรยาย 1 ชม. จึงสลับให้ผู้เขียนได้พบนักศึกษาของท่าน และท่านมีกิจเดินทางไปต่อ ผู้เขียนเริ่มด้วยภาวะผู้นำตามแนวพุทธของพระพุทธเจ้า เริ่มด้วยการพาสวดบทพาหุง ซึ่งยายอายุแปดสิบซึ่งเป็นผู้เรียนด้วย ได้ท่องอย่างคล่องแคล่วหะมิตะแมง เหตุที่น่าสวดพาหุงเพราะต้องการนำลักษณะหรือจริยวัตรของพระพุทธเจ้า ในแต่ละเหตุเหตุการณ์มาสะท้อนถึงภาวะผู้นำตามแนวพุทธของพระพุทธเจ้า การใช้ความอดทนผ่านเหตุการณ์ชนะมารตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งอาจเรียกว่า ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ ซึ่งการเขียนบทความนี้ได้้นำประเด็นภาวะผู้นำตามแนวพุทธที่สะท้อนผ่านพันท้ายนรสิงห์เพื่อบรรยายแก่นักศึกษา ตามที่เกริ่นมาแต่แรกเริ่มต่อไป



ภาพ 1 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สัญลักษณ์ของภาวะผู้นำตามแนวพุทธของพระพุทธเจ้า และโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การบรรยายพิเศษ (ถ่ายโดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2566)

บรรยากาศของการเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยผู้นำทางวิชาการพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ เป็นแรงขับเคลื่อนทางวิชาการพระพุทธศาสนาที่ล้ำเลิศ เปิดโอกาสและให้ความเสมอ



ภาคทางการศึกษาแก่คณะสงฆ์และประชาชนทั่วไปอย่างทั่วถึงไม่ว่าจะอยู่ส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค เพราะการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยเป็นปัจจัยพื้นฐานในอันที่จะเสริมสร้างให้ทรัพยากรของคณะสงฆ์ที่สำคัญ อันได้แก่ พระภิกษุสามเณรทั่วไป พระสังฆาธิการได้มีความรู้และความสามารถโดยยึดหลักการจัดการและบริการการศึกษาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีคุณภาพ มาตรฐานสูงและมีความเป็นสากล เพราะองค์ความรู้ในปัจจุบันมีวิวัฒนาการไปสู่วิธีคิดและวิธีการสร้างองค์ความรู้ตามแนวโน้มในลักษณะองค์รวมและใช้วิธีคิดเชิงระบบ บทบาทพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปจากการเป็นผู้มีความสามารถเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งให้มีกระบวนการทัศน์ องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญหรือชำนาญการที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของคณะสงฆ์ พระพุทธศาสนาและสังคมสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการอบรมสั่งสอนประชาชนและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยจะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประเทศชาติ สามารถบรรลุเป้าหมายในการยกระดับมาตรฐานชีวิตของสมาชิกในสังคมได้ดีขึ้นและพัฒนาต่อไป

วัดอินทารามได้ร่วมกับภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารท้องถิ่น (ป.บ.ท.) ซึ่งหลักสูตรจัดการเรียนการสอนมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และความเชี่ยวชาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม โดยปัจจุบันเป็นรุ่นแรกมีนักศึกษาให้ความสนใจ จำนวน 65 คน โดยในปี พ.ศ. 2566 คณะสงฆ์วัดอินทารามได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาโดยพระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทีย, ผศ. ดร.) ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 15 เจ้าอาวาสวัดอินทาราม พร้อมด้วยคณะสงฆ์มีความประสงค์ที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรของคณะสงฆ์และประชาชนให้ดำเนินการเปิดหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดอินทาราม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนาให้มีศักยภาพในการธำรงรักษาเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ในด้านการปกครองจังหวัดสมุทรสงคราม การปกครองแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ 36 ตำบล 284 หมู่บ้าน 1 เทศบาลเมือง 6 เทศบาลตำบล 28 องค์การบริหารส่วนตำบล มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวม 36 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม) เทศบาลเมือง 1 แห่ง (เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม) เทศบาลตำบล 8 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 26 แห่ง มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จำนวน 1 แห่ง ซึ่งมีนักเรียนทั้งหมด จำนวน 851 รูป



ภาพ 2 บรรยายภาพการเรียนรู้กับแผนการพัฒนาให้เป็นหน่วยวิทยบริการและวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคต
(ถ่ายโดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2566)



ภาพ 3 บรรยายภาพการเรียนรู้กับแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาว่าด้วยภาวะผู้นำตามแนวพุทธ
(ถ่ายโดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2566)

วัดอินทาราม โดยมีผู้นำ คือ หลวงพ่อแดง ได้เล็งเห็นการพัฒนาคนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจึงส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้รับการศึกษาผ่านหลักสูตรการบริหารท้องถิ่น (ป.บท.) รวมถึงการพยายามส่งเสริมการศึกษาให้มีหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดการศึกษาของชุมชนและสมาชิกในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังที่ผู้เขียนได้ไปมอบแบ่งปันความรู้และใช้ความรู้เพื่อเป็นกลไกร่วมของการพัฒนาคนดังปรากฏที่วัดอินทาราม ตามที่ผู้เขียนได้เล่าแบ่งปันถึงการเดินทางและเป้าหมายปลายทางของการเดินทางดังปรากฏ



พระพุทธเจ้าตรัส “ยถาวาที ตถาการิ” ตรงไปตรงมา

ประเด็นของผู้นำกับความเที่ยงตรงเป็นหัวใจสำคัญของผู้นำหรือคุณลักษณะในความเป็นผู้นำในการแบ่งปันบรรยายได้สะท้อนถึงหลักของภาวะผู้นำเชิงพุทธ โดยมีพระพุทธเจ้าและจริยาวัตร รวมทั้งหลักคำสอนเป็นต้นแบบซึ่งสามารถนำเสนอได้ ดังนี้

1. พระพุทธเจ้าในฐานะผู้นำที่มีวิมุติผู้นำ ในการจะพัฒนาคนเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายอย่างสูงสุด ดังที่ปรากฏในคราวที่พญามารมาทูลให้ปรีณิพพาน พระพุทธเจ้าได้แสดงความอาหาญด้วยการกล่าวตอบไปว่า จะตายก็ต่อเมื่อพระสงฆ์สาวก หรือสมาชิกในองค์กรประสบความสำเร็จในการศึกษา ในการพัฒนาตนเอง จนกระทั่งทำให้องค์กรไปต่อได้ หรือทำงานไปสู่เป้าหมายได้แล้วเท่านั้น (ก) แสดงความอาหาญในฐานะผู้นำเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในองค์กร (ข) การมองไปที่คนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา (ค) การส่งต่อเพื่อให้คนเป็นกำลังสำคัญในการสืบต่อองค์กร ไม่ได้ผูกไว้ที่ตัวเอง ดังปรากฏเป็นพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกไทย (ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) เล่มที่ 10 สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ดังมีความว่า

มารกราบทูลให้ปรีณิพพาน ครั้นเมื่อท่านพระอานนท์จากไปไม่นาน มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ยืน ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรีณิพพานในบัดนี้ ขอพระสัพพัญญู โปรดปรีณิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรีณิพพานของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรีณิพพานตราบเท่าที่ ภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้อวัถลัมภ์ ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติ ตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปราชัยที่เกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้ ภิกษุทั้งหลาย ผู้สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้อวัถลัมภ์ เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับ อาจารย์ของตนแล้วก็บอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปราชัยที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรีณิพพานในบัดนี้ ขอพระสัพพัญญูโปรด ปรีณิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรีณิพพานของพระผู้มีพระภาค (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 168: 113-114)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรีณิพพาน ตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้อวัถลัมภ์ ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติ ชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตน แต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปราชัยที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้ ภิกษุ

ทั้งหลายผู้สาวิกาของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เลียบแหลม ได้รับการแนะนำ แกล้วกล้า เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วก็บอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามที่ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้ ขอพระสுகตโปรด ปรินิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 168: 114)

ในประเด็นนี้พระพุทธเจ้าหรือผู้นำที่มีภาวะผู้นำต้องมุ่งมองไปที่สมาชิกในองค์กร เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่สืบงานและส่งต่องานไปสู่อนาคตได้ การลงทุนในการพัฒนาคนจึงเป็นหัวใจสำคัญขององค์กรและผู้นำที่มีคุณลักษณะตามแนวพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา

2. พระพุทธเจ้าบอกว่า หลักการเป็นหัวใจสำคัญของคนเป็นผู้นำ รัฐ สังคม ประเทศชาติ “...ในพระปัจฉิมวาจาของพระตถาคต ต่อมาพระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า “อานนท์ บางทีพวกเธออาจจะคิดว่า ‘ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอนั้นทั้งหลาย...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 216: 164) ในความนี้พระพุทธเจ้าให้หลักการเป็นกลไก หรือหัวใจสำคัญของการบริหารหรือการปกครอง ต้องไม่ยึดตัวบุคคลหรืออำนาจเชิงหมู่กลุ่ม แต่หลักการจะเป็นกลไกสำคัญต่อการสืบต่อและคงอยู่ขององค์กร ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะต้องมองไปที่หลักการเป็นหัวใจสำคัญอย่างแท้จริง

3. พระพุทธเจ้าบอกว่า คนเป็นผู้นำหรือมนุษย์ ต้องมีความเที่ยงตรง ต่อหลักการความซื่อสัตย์ต่อหลักการ ซึ่งจะเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงาน ดังปรากฏเป็นพุทธพจน์ที่ว่า “...พระสมณโคตมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยวซีกผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยว ซีกผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ให้ฤกษ์อาวาหมงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ฤกษ์เรียงหมอน ฤกษ์หย่าร้าง ฤกษ์รวบรวมทรัพย์ ฤกษ์ใช้จ่ายทรัพย์ ทำให้โชคดี ทำให้ เคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนตร์ทำให้สิ้นแข็ง ทำให้คงแข็ง ทำให้มีอสน์ ทำให้คงสิ้น ทำให้หุ้อ เป็นหมอดูลูกแก้ว ใช้หญิงสาวเป็นคนทรง ใช้หญิงประจำ เทวาลัยเป็นคนทรง บวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหม ร่ายมนตร์พ่นไฟ ทำพิธีเรียกขวัญ หรือ...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 25-26: 10) จากพุทธพจน์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้นำหรือภาวะผู้นำตามแนวพุทธที่จะต้องตรงไปตรงมา และเว้นขาดต่อความไม่ถูกต้องโดยประการทั้งปวง จึงจะได้ชื่อว่า ผู้นำหรือผู้นำตามแนวพุทธ

แนวคิดทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าในฐานะศาสดาผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนาใช้ภาวะผู้นำในฐานะผู้นำองค์กรพัฒนาคนจนวาระสุดท้ายและแลกด้วยชีวิต เรียกว่า ทำงานจนกว่าจะตาย โดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาหรือพัฒนาคนให้มีศักยภาพอย่างสูงสุด รวมทั้งใช้หลักการเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนพัฒนา ไม่ได้ยึดติดกับบุคคลหรือตัวคน รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการยึดมั่นกับหลักการอย่างตรงไปตรงมาภายใต้กรอบความเที่ยงตรงหรือเคารพในหลักการปฏิบัติตามหลักการ



พันท้ายนรสิงห์ กฎต้องรักษาและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

ถามว่า ทำไมต้องพันท้ายนรสิงห์ ก็ต้องตอบว่า นั่งรถผ่านวัดพันท้ายนรสิงห์ และได้ยินข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมความตรงต่อกฎ อาจเป็นเรื่องแต่งหรือตำนานในภายหลัง แต่อย่างน้อยเป็นการสะท้อนพฤติกรรมเชิงผู้นำกับภาวะการณำในฐานะผู้ตามได้ด้วย โดยเรื่องของพันท้ายนรสิงห์ปรากฏครั้งแรกในพระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม (The British Library) ดังที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง The Royal Chronicles of Ayutthaya (Cushman, 2000) ดังนี้

พ.ศ. 2247 พระเจ้าเสือเสด็จโดยเรือพระที่นั่งเอกไชย ประพาสเพื่อทรงเบ็ด ณ ปากน้ำเมืองสาครบุรี เมื่อเรือพระที่นั่งถึงตำบลโคกขามซึ่งเป็นคลองคดเคี้ยวและมีกระแสน้ำเชี่ยวกราก พันท้ายนรสิงห์ ซึ่งถือท้ายเรือพระที่นั่งมีความสามารถคิดแก้ไขได้ทัน โขนเรือพระที่นั่งกระทบกับกิ่งไม้หักตกลงไปในน้ำ พันท้ายนรสิงห์จึงได้กระโดดขึ้นฝั่งแล้วกราบทูลให้ทรงลงพระอาญาตามพระกำหนดถึงสามครั้งด้วยกัน เนื่องจากในครั้งแรก พระเจ้าเสือพระราชทานอภัยโทษ เพราะเห็นว่า เป็นอุบัติเหตุสุดวิสัย ครั้งที่สองก็รับสั่งให้สร้างรูปปั้นปลอมแล้วตัดหัวรูปปั้นนั้นแทน แต่ท้ายสุดก็ได้ตรัสสั่งให้ประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะพันท้ายนรสิงห์ตามคำขอแล้วสร้างศาลเพียงตา นำศีรษะของพันท้ายนรสิงห์และโขนเรือเอกไชยขึ้นตั้งบนศาลไว้บูชาพร้อมกันแล้วเสด็จออกไปทรงเบ็ด ณ ปากน้ำเมืองสาครบุรี เมื่อกลับกรุงศรีอยุธยา โปรดให้นำศพของพันท้ายนรสิงห์มาพระราชทานเพลิงศพ พระราชทานเงินทองสิ่งของจำนวนมากแก่ภรรยาลูกเมียพันท้ายนรสิงห์ ภายหลังพระเจ้าเสือได้ทรงให้สมุหนายกเกณฑ์ไพร่พลจำนวน 30,000 คน ให้พระยาราชสงครามเป็นแม่กอง ทำการขุดคลองลัดคลองโคกขามที่คดเคี้ยว ไปออกที่บริเวณแม่น้ำท่าจีน กว้าง 5 วา ลึก 6 ศอก ขุดเสร็จในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พ.ศ. 2252 ได้พระราชทานนามคลองนี้ว่า “คลองสนามไชย” ต่อมาเรียกเป็นคลองมหาชัย ซึ่งเป็นที่มาของชื่อเมืองมหาชัย แต่ชาวบ้านเรียกว่า “คลองถ่าน” ปัจจุบันชาวบ้านฝั่งธนบุรี เรียกชื่อว่า “คลองด่าน”

พระราชพงศาวดารที่ชำระในรุ่นหลัง เช่น พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา และพระราชพงศาวดาร ฉบับหมอบรัดเล ก็ยังคงยึดถือเนื้อหาในพระราชพงศาวดาร กรุงสยาม จากต้นฉบับของบริติชมิวเซียมเป็นต้นแบบ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่น ๆ แล้ว ไม่ปรากฏพบเรื่องราวของนายขนมต้มแต่อย่างใด ในพระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (2552) ซึ่งเก่ากว่าฉบับบริติชมิวเซียม กล่าวถึงการขุดคลองโคกขามในสมัยพระเจ้าท้ายสระ พ.ศ. 2264 โดยไม่ได้มีการกล่าวถึงการขุดคลองโคกขามในสมัยพระเจ้าเสือ หรือเหตุการณ์พันท้ายนรสิงห์แต่อย่างใด ในกฎหมายเตียรบาลก็ไม่ได้มีการระบุโทษของพันท้ายเรือพระที่นั่งดังที่พงศาวดารบันทึกไว้ โทษส่วนใหญ่เป็นการรับผิดชอบของคนทั้งเรือพระที่นั่ง (สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2548) และพันท้ายเรือพระที่นั่งมี 2 คน แต่พระราชพงศาวดารกลับระบุถึงการประหารพันท้ายนรสิงห์เพียงผู้เดียว

สุนทร ชุตินทรานนท์ (2559) วิเคราะห์ว่า พันท้ายนรสิงห์เป็นเรื่องที่ถูกแต่งเสริมขึ้นมาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เพื่ออธิบายสาเหตุของการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาว่า มาจากผู้ปกครองไม่ดี โดยใช้พันท้ายนรสิงห์เป็นกรณีการพิจารณาว่า ไม่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมกฎหมาย และเล่าที่มาของคลองมหาชัย

ส่วนเรื่องที่พันท้ายนรสิงห์ มีชื่อเดิมว่า สิน เป็นชาวบ้านนรสิงห์ แขวงเมืองวิเศษชัยชาญ (ปัจจุบันคืออำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง) มีภรรยาชื่อว่า นวล หรือศรีนวล ได้รู้จักกับพระเจ้าเสือด้วยการแข่งขันชกมวยไทยกัน เมื่อพระองค์แปลงองค์มาเป็นชาวบ้านธรรมดาและทรงโปรดในอุปนิสัยใจคอ ต่อมาได้กลายมาเป็นนายท้ายเรือพระที่นั่งของพระเจ้าเสือ ในบรรดาศักดิ์พั้นนั้น เป็นเรื่องราวจากบทละครเวทีที่ประพันธ์โดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล (มติชนออนไลน์, 2563)

ทั้งหมดเป็นข้อมูลอันมีที่มาของข้อมูลและการตีความแตกต่างกัน แต่ในการเขียนบทความนี้ต้องการยกเป็นคติ หรืออุทาหรณ์ ดังกรณีที่พระพุทธเจ้าใช้หนานชาดก มาเป็นเครื่องมือในการสอนธรรมหรือสื่อสารอุดมคติ ไปสู่ปลายทางว่า ต้องการอย่างไร หรือจะมีคติอย่างไรในการสอนคน ดังนั้น จากเหตุการณ์ของพันท้ายนรสิงห์ ส่วนจริงที่จยังคงถกเถียงกันไป แต่สาระสำคัญคือแบบอย่างหรืออีกนัยหนึ่งคติเชิงแฝงที่อยู่ในเรื่องของพันท้ายนรสิงห์ ความมุ่งมั่น ความจงใจต่อการแสดงออกต่อการรักษา กฎ เพื่อให้กฎเกิดการปฏิบัติเป็นภาวะผู้นำที่อยู่ในตัวของพันท้าย เพื่อต้องการยืนยันต่อหลักการ ภายใต้แนวคิดที่ว่า สละชีวิตเพื่อรักษากฎหมาย ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า สละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิตและสละชีวิตเพื่อรักษาธรรมหรือความถูกต้องตามพระธรรมวินัยไว้ คุณสมบัติของพันท้าย จึงเป็นประหนึ่งผู้นำที่มีภาวะผู้นำตามแนวพุทธตามกรอบการวิเคราะห์นี้ด้วยเช่นกัน และถือว่าเป็นบุคคลที่พึงเอาเป็นแบบอย่างดังปรากฏ



ภาพ 4 รูปปั้นพันท้ายนรสิงห์และสินวล และพายุที่ประดิษฐานสร้างขึ้นมาเป็นคติสอนใจที่วัดพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร (ถ่ายโดยผู้เขียนเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2566)

จากภาพ 4 ผู้เขียนผ่านวัดพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร ดังที่เล่ามาในตอนแรก จึงจอตระกึกขึ้นเนื่องด้วยรลิตด พร้อมเดินไปถ่ายรูปมาเพื่อนำมาเป็นสื่อประกอบการบรรยายในประเด็นผู้นำตามแนวพุทธ ซึ่งกรณีของพันท้ายนรสิงห์ต้องการสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารหรือความเป็นผู้บริหารจะต้องตรงไปตรงมายึดมั่นในความถูกต้องตามหลักการ และเป็นผู้นำต้องไม่ผูกขาดความถูกต้อง หรือผูกความสำคัญไว้ที่ตัวบุคคล



หรือตัวผู้นำจนเกินไป จนกลายเป็นยึดติดเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เทียบกับกรณีของพระพุทธเจ้าใช้ธรรมวินัยเป็น ศาสดาแทนพระพุทธเจ้าเมื่อปรินิพพานไปแล้ว ดังนั้น ผู้นำต้องตระหนักว่า หลักการและกฎระเบียบที่ เหมาะสมย่อมเป็นเครื่องมือการบริหารที่สำคัญ พร้อมกันนั้นเมื่อมีกฎที่เหมาะสมแล้ว ผู้นำ หรือผู้ปกครอง ต้องมีภาวะผู้นำผ่านตัวหลักการ โดยยึดว่าต้องถูกต้องตรงไปตรงมา ดังปรากฏเป็นหลักแนวปฏิบัติของ พระพุทธเจ้าที่ว่า ตถาคตทรงเว้นขาดในสิ่งที่เป็นกฎที่บัญญัติขึ้นมา หรือไม่เคยละเมิดต่อกฎหรือระเบียบหรือ แนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น ผู้นำหัวใจสำคัญ ผู้นำหรือผู้ที่จะเป็นผู้นำต้อง ต้องมีคุณลักษณะ ที่เรียกว่า ภาวะผู้นำในแบบชัดเจนในหลัก ปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาและยึดกฎกติกาเป็นสำคัญผลประโยชน์ สาธารณะส่วนรวมต้องมาก่อนเสมอ

ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะต้องรักษากฎอย่างตรงไปตรงมา

ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ตรงไปตรงมา และมีแนวคิดในเรื่องความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีความชัดเจนใน แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ความเป็นผู้นำที่สำคัญคือกล้าคิด กล้าทำ และกล้าที่จะบุกเบิกเริ่มทำในสิ่งที่เป็หัวใจ สำคัญของคำว่า พัฒนา และการทำบาเพ็ญประโยชน์เพื่อหมู่คณะสังคมส่วนรวม ให้เป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่งได้ นับเป็นคุณูปการ หรือกลไกที่สำคัญของการเริ่มต้นได้ด้วยเช่นกัน การยกพระพุทธเจ้ามาประกอบการบรรยาย ในครั้งนี้ มุ่งประสงค์เล่าถึงภาวะผู้นำในพระพุทธเจ้าผ่านปางของพระพุทธรูปในแต่ละปาง โดยเฉพาะ พระพุทธรูปปางมารวิชัยที่มีแนวคิดในเรื่องของชัยชนะ ที่เป็นหัวใจสำคัญของความเป็นพระพุทธรูปปางชนะ มาร จึงเป็นหัวใจสำคัญของคำว่า เป็นพระพุทธเจ้าหรือเป็นคนธรรมดา เพราะพระพุทธเจ้ามีภาวะของผู้นำที่ อดทนและผ่านจุดหนักไปได้จึงได้ชื่อว่า เป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่า ภาวะผู้นำตามแนวพุทธอย่างแท้จริงอดทน เพื่อให้ผ่านจึงได้ชื่อว่า ชนะมาร ดังนั้น คุณสมบัตินี้จึงเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่จะพึงมีหรือพึงดำเนินให้เกิดขึ้นใน ความเป็นผู้นำ ดังกรณีของทชชกร แสงทองดี (2561) ที่ศึกษาในเรื่อง คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธ ที่สะท้อน ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธไว้ว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่สำคัญขององค์กรทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ หรือองค์กรภาคเอกชน เป็นบุคคลที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือเป็นผู้ที่จะนำพาองค์กรให้ผ่านพ้น วิกฤติการณ์ต่าง ๆ

ในงานเขียนเรื่อง องค์ประกอบของภาวะผู้นำในองค์กรเชิงพุทธ (ทชชกร แสงทองดี, 2562) ที่ศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำตามแนวพุทธไว้ว่า ภาวะผู้นำในองค์กรเชิงพุทธ พบว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่สำคัญของทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชน เป็นบุคคลที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือเป็นผู้ที่ จะนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่องค์กร ที่ผ่านมามีผู้ศึกษาภาวะผู้นำไว้ในหลาย ด้าน ไม่ว่าจะเป็นประเภทของผู้นำ ภาวะผู้นำ คุณลักษณะของผู้นำ

ในงานศึกษาของพระชยานันทมุนี (2561) เรื่องภาวะผู้นำตามแนวพุทธที่ให้ข้อมูลศึกษาไว้ว่า

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธมาพร้อมกับความรับผิดชอบต่อหมู่ประชาชนที่ยิ่งใหญ่ และสร้าง ความมั่นใจให้กับผู้ตามได้เห็นว่า สามารถที่จะนำพาองค์กรหรือสังคมได้บนพื้นฐานของความถูกต้อง ถูกธรรม การสร้างประโยชน์ต่อสังคมนั้นต้องอาศัยหลักธรรมเป็นแรงผลักดัน ทำให้การทำงานของภาวะ

ผู้นำและผู้ตาม ประสบผลสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ และมีองค์ประกอบสำคัญที่เป็นแรงผลักดันที่จะนำมาซึ่งลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีนั้นต้องเป็นผู้นำที่เป็นหลักได้ เป็นผู้นำที่เป็นแรงบันดาลใจ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นนักปกครองที่ดี ภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมต้องเป็นผู้มีปัญญา ศีลธรรม สัจจะ อุตสาหกิจ และหลักแห่งความเมตตา การพัฒนาผู้นำตามพุทธธรรมดังเช่น หลักธรรม ทศพิธราชธรรม ประกอบด้วย ทาน ศีล บริจาค อหิงสา มัททวะ ตบะ อวิหิงสา ชนติ และอวิโรธนะ ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับความรับผิดชอบต่อสังคม จะต้องมีการพัฒนาผู้นำในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม และต่อประเทศ บ้านเมือง ในสังคมปัจจุบัน เรามีผู้นำที่เป็นผู้นำในเชิงสัญลักษณ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งหากมีผู้นำที่มีหลักพุทธธรรมเพิ่ม มากขึ้นในสังคมก็จะทำให้สังคมของเราจะเป็นสังคมพุทธธรรม ผู้นำปฏิบัติตนตามแนวพุทธธรรมมีภาวะผู้นำตามแนว พุทธธรรมจะนำพามาซึ่งแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีหลักธรรมจากแรงผลักดันมากกว่าแรงกดดันเข้ามา หรือที่เรียกว่า การทำงานเพื่อสังคมและพร้อมกับการสร้างสังคมแห่งความสงบ เจริญไปด้วยคุณธรรม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็น แก่กลุ่ม ก้อนของตนเองเท่านั้น แต่ยังมองภาระความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม

ในงานศึกษาของพระเมธีวชิรภูษิต (2557) ที่ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการขับเคลื่อนพัฒนา สะท้อนข้อมูลการศึกษาไว้ว่า

ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกและภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาตาม หลักการภาวะผู้นำ เป็นคุณสมบัติภายในของผู้นำหรือหัวหน้าที่แสดงออกโดยการใช้อำนาจ หน้าที่ชี้แนะและการจูงใจ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติตามด้วยความกระตือรือร้นและเต็มใจเป็นกลไกการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จ ผู้อื่นสามารถที่จะยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีบทบาท และหน้าที่ในการวางแผน และนโยบายบริหารงานของกลุ่มหรือ องค์กรให้มีการประสานความร่วมมือกันทำงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของกลุ่มหรือ องค์กรที่ได้วางไว้ทฤษฎีความเป็นผู้นำแบ่งออกเป็น 4 ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำตามสถานการณ์และ ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูปในทฤษฎีทั้งหมดนี้ ทฤษฎีท้ายสุดมีลักษณะที่โดดเด่นที่สุดเพราะเป็น การบูรณาการทฤษฎีต่าง ๆ เข้าด้วยกันในส่วนภาวะผู้นำตามแบบฉบับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงใช้ภาวะผู้นำในรูปแบบของพุทธวิธีทรงนำพุทธสาวกและมวลมนุษยชาติสู่ความ หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง โดยการปฏิบัติตนตามแนวทางที่ทรงตรัสรู้ด้วยศีล สมาธิและปัญญา ไม่มีความสุขใด ยิ่งใหญ่ไปกว่าการปล่อยวางและการสำรวมตนอยู่ในหลักธรรม การลดละซึ่งความโลภ ความโกรธและความหลง ไม่ตกอยู่ภายใต้การจองจำของสังคม ย่อมเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้โลกนี้มีความน่าอยู่ขึ้น พระองค์ทรงวางแนวทางในการปกครองด้วยรูปแบบธรรมาธิปไตย เป็นการปกครองโดยถือธรรมเป็นใหญ่ ถือความถูกต้องเป็นหลัก เป็นกัลยาณมิตรของสรรพสัตว์ทั้งหลายต้องปฏิบัติต่อทุกคนด้วยบรรทัดฐานแห่งหลักธรรมด้วย ความเท่าเทียมกัน สามารถนำพาองค์กรและสมาชิกไปในทางที่ถูกต้อง



โดยไร้อคติ และพระองค์ทรงได้มอบพระธรรมวินัยและบทบัญญัติต่าง ๆ เป็นมรดกเพื่อสืบทอดเป็น
พระศาสนาแทนพระองค์สืบมา

จากข้อมูลที่ยกมาต้องการสะท้อนให้เห็นว่า ผู้นำย่อมเป็นหัวใจสำคัญขององค์กรในทุกองค์กร ภาวะ
ผู้นำย่อมเป็นสิ่งสนับสนุนให้ผู้กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสวงหาความเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ตามลักษณะ
ของผู้ที่เป็นผู้นำ เมื่อจำเพาะไปที่ผู้นำเชิงพุทธต้องมุ่งไปที่การยึดยืนกับหลักการความถูกต้องตรงไปตรงมา และ
มุ่งบำเพ็ญประโยชน์สร้างประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่จำกัดว่าเป็นใคร ต้องเป็นใครอย่างไร แต่ทั้งหมดต้องเป็นไป
เพื่อประโยชน์ส่วนรวมตามเป้าประสงค์ของภาวะผู้นำตามแนวพุทธตามกรอบการเขียนบทความนี้

คุณลักษณะของผู้นำ ต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีธรรมาภิบาล

ประเด็นของการพูดคุยในห้องเรียนของนักศึกษาหลักสูตร ป.บ.ท. วัดอินทาราม ในวันนั้นผู้เขียนได้
แบ่งปันความรู้ สะท้อนประเด็นในเรื่องผู้นำต้องเป็นผู้นำที่เป็นต้นแบบ มีภาวะการนำแบบพุทธ คือ โปร่งใส
เสียสละ แบ่งปัน ทั้งจะเป็นต้นแบบนำมาเป็นแบบอย่างได้ ดังนั้น ความเป็นผู้นำสิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญ คือ ความ
ตรงไปตรงมาหรือโปร่งใส อันเป็นกระบวนการสำคัญ หรือหัวใจสำคัญของการเป็นผู้นำที่มีวุฒิภาวะการนำ
ทำให้เป็นคนที่มีความสำคัญ จนกระทั่งกลายเป็นบุคคลสำคัญชุมชน ดังปรากฏในงานศึกษาของปรมาภรณ์
ลิมป์เลิศเสถียร (2561) เรื่อง *พันท้ายนรสิงห์: การผลิตซ้ำในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย* เสนอผลการศึกษาไว้ว่า

ปรากฏการณ์การผลิตซ้ำเรื่องราวของพันท้ายนรสิงห์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน
ผลการศึกษาพบว่า การผลิตซ้ำเรื่องราวพันท้ายนรสิงห์ ในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันนั้น เป็นการ
ชี้ให้เห็นวิถีคิดในการสร้างสรรค์ประเพณีขึ้นโดยประยุกต์จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาตีความในบริบท
ใหม่ ทั้งสะท้อนให้เห็นภาวะของการพลวัตทางวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนไปตามสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
บริบทการท่องเที่ยวและบริบททุนนิยม เห็นได้จากการผลิตซ้ำในรูปของวัดอุโมงค์ ภาพยนตร์ที่
ตอบสนองโลกทุนนิยม หรือการจัดเทศกาลการท่องเที่ยวจังหวัดในรูปแบบนครแห่งความซื่อสัตย์ที่มี
ทั้งงานวิวาท์ การวิ่งเพื่อความซื่อสัตย์ พิธีบวงสรวงพันท้ายนรสิงห์ ลักษณะข้างต้นเป็นกลยุทธ์อย่าง
หนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดด้วยเรื่องเล่าประจำท้องถิ่น ซึ่งล้วนแล้วแต่ตอบสนองนโยบาย
การท่องเที่ยวทั้งสิ้น นอกจากนี้ การผลิตซ้ำเรื่องราวพันท้ายนรสิงห์ยังก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนในด้าน
ต่าง ๆ ทั้งช่วยสร้างสำนึกอัตลักษณ์ท้องถิ่นของคนในชุมชนจนกลายเป็นพลังสำคัญที่ทำให้ชุมชน
แข็งแกร่งขึ้น

ตามกรอบของงานที่ศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า การผลิตซ้ำพันท้ายนรสิงห์มีความสำคัญในฐานะเป็นตัว
แบบของผู้นำที่มีภาวะผู้นำในเรื่องความตรงไปตรงมาหรือยึดยืนอยู่กับความถูกต้อง แม้ในข้อเท็จจริงทาง
ประวัติศาสตร์จะเป็นอีกประเด็นหนึ่งก็ตาม เชื่อมไปยังงานศึกษาของเทียนชัย ศศิศาสตร์ (2549) ที่มุ่งศึกษา

ภาวะผู้นำ หรือคุณลักษณะของผู้นำที่สรุปออกมาว่า “...ผู้นำต้องมี ลักษณะเด่น ผู้นำตามพฤติกรรม ผู้นำตามสถานการณ์ และผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยสิ่งที่ต้องการคือการเป็นผู้นำองค์กร การวางแผนเชิงกลยุทธ์...”

ดังนั้น ในทางการบริหารถือว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการขับเคลื่อนองค์กร ผู้นำ (ตัวบุคคล) และภาวะผู้นำ (คุณลักษณะในตัวบุคคล) จึงมีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนพัฒนาองค์กร องค์กรที่ดีนั้นจะต้องมีวัฒนธรรมร่วม (Co-culture) ซึ่งการมีวัฒนธรรมดังกล่าวย่อมเกิดจากภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้องค์กรมีการพัฒนาในทุกด้าน ผู้บริหารที่ชาญฉลาดย่อมต้องใช้ศิลปะหรือยุทธวิธี ดังนี้ 1) การตัดสินใจในการสั่งการที่อยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปถึงจริยธรรมทางศาสนาหรือพุทธศาสนาในคราวเดียวกัน 2) การมอบหมายงานตามสมรรถนะหรือศักยภาพเชิงบุคคล (สัปปริสธรรม 7-บุคคลัญญตา เป็นผู้รู้จักบุคคล) 3) การสื่อสารที่ชัดเจน ตรงไปตรงมาเป็นไปด้วยความสุจริต โปร่งใสตามแนวพระพุทธเจ้าไม่มีลบลมคมใน 4) การประสานงานทุกหน่วยงาน สร้างเครือข่ายด้วยมิตรไมตรีและการเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผล 5) กลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หรือการสร้างเป้าหมายในองค์กรอย่างชัดเจน ดังกรณีของพระพุทธศาสนาใช้คำว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หวิญญูและมนุษย์” หรือต้องทำประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวมย่อมจะเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานในนามองค์กร ซึ่งถ้าผู้นำสามารถใช้ศิลปะในการบริหารแบบนี้ก็จะได้ใจคนในองค์กรทั้งหมด สุดท้ายก็จะส่งผลให้เกิดองค์กรเปี่ยมสุขและยั่งยืนในที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

จากภาพรวมของผู้นำตามแนวพุทธสามารถสะท้อนคิดออกมาเป็นแผนภาพได้ ดังนี้



ภาพ 5 ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ

จากภาพ 5 ในทุกองค์กร ผู้นำ (ตัวบุคคล) และภาวะผู้นำ (คุณลักษณะในตัวบุคคล) มีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนพัฒนาองค์กร โดยผู้นำตามแนวพุทธตามแผนภาพประกอบด้วย 1) ข้อสัถยต่อหลักการ



2) การตัดสินใจในการสั่งการที่อยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม 3) ผู้ที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ 4) สั่งการที่อยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม 5) มอบหมายงานตามความรู้ความสามารถ 6) สื่อสารที่ชัดเจน ตรงไปตรงมา สุจริต โปร่งใสตามแนวพระพุทธเจ้า 7) การประสานงานทุกหน่วยงาน สร้างเครือข่ายด้วยมิตรไมตรีและการเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผลในกันและกัน 8) กลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หรือการสร้างเป้าหมายในองค์กรอย่างชัดเจน

สรุป

บทความเรื่องนี้สะท้อนบทสรุปจากการเดินทางไปบรรยายที่วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม ในประเด็นภาวะผู้นำตามแนวพุทธ โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดของการนำเสนอเพื่อต้องการบอกว่า ผู้นำ (คน) ต้องมีภาวะผู้นำ (คุณลักษณะภายใน) โดยต้องเป็นผู้นำตามแนวพุทธที่มองประโยชน์เพื่อส่วนรวม มุ่งมองเรื่องเกณฑ์ที่ตรงไปตรงมา (จิตจริยธรรม) เสียสละเพื่อส่วนรวม โดยมองที่ประโยชน์ชุมชน สังคม ส่วนรวมเป็นสำคัญ (จิตสาธารณะ) และแก้กฎแบ่งปันด้วยความเท่าเทียมเสมอภาคโดยไม่เลือกปฏิบัติ (สังฆะ-ทาน/บริจาค) โดยมีเป้าหมายปลายทางเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกหรืออย่างสันติ อันเกิดจากผู้นำตามแนวพุทธและภาวะผู้นำในแบบชาวพุทธ เมื่อจำเพาะไปที่พันท้ายนรสิงห์ บุคคลที่ยกมาการถือกฎกติกาอย่างเที่ยงตรงภายใต้หลักสัจจะความจริงอันเป็นแบบอย่าง ดังปรากฏในการบรรยายและนำเสนอเรียนรู้ร่วมกับนิสิต ป.บท. ที่วัดอินทาราม

เอกสารอ้างอิง

- ทัชชกร แสงทองดี. (2561). คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธ. *วารสารวิจัยวิชาการ*. 1 (3), 137-149.
- ทัชชกร แสงทองดี. (2562). องค์ประกอบของภาวะผู้นำในองค์กรเชิงพุทธ. *วารสารวิจัยวิชาการ*. 2 (1), 135-148.
- เทียนชัย ศศิศาสตร์. (2549). อัตลักษณ์ผู้นำในการบริหารคุณภาพเทศบาลที่เป็นเลิศ. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 25 (2), 82-95.
- ปรมาภรณ์ ลิ้มเลิศเสถียร. (2561). พันท้ายนรสิงห์: การผลิตซ้ำในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 38 (1), 123-134.
- พระชยานันท์มณี. (2561). ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*. 10 (2), 248-260.
- พระเมธีวชิรภูษิต. (2557). ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการขับเคลื่อนพัฒนา. *วารสารธรรมทรรศน์*. 14 (1), 109-120.
- พันจันทนุมาศ (เจิม). (2552). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2560). บริหารอย่างไรให้ได้ใจคน: ศิลปะการบริหารสำหรับคนเป็นผู้นำ. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 7 (1), 36-44.

- มติชนออนไลน์. (17 ธันวาคม 2563). *ขรรค์ชัย-สุจิตต์ ทอดน่องวัดโคกขาม ชี้นำท้ายนรสิงห์ นิทานการเมือง ยัน 'นวล' ไม่มีตัวตน*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2565, จาก https://www.matichon.co.th/entertainment/news_2489939
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 9, 10*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2548). *กฎหมายตรา 3 ดวง ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง แก้ไขปรับปรุงใหม่ เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- สุนทร ชูตินธรานนท์. (23 เมษายน 2559). *พระเจ้าเสือและพันท้ายนรสิงห์*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2566, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=CfcK4-nVm3s>
- Cushman, R. D. (2000). *The Royal Chronicles of Ayutthaya*. Bangkok: The Siam Society under Royal Patronage.